

Wyrok z dnia 12 czerwca 2002 r.

II UKN 381/01

Uposażenie rodzinne nie przysługuje po śmierci sędziego, który przed 1 stycznia 1998 r. zrzekł się stanowiska (art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo o sądach powszechnych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 124, poz. 782 ze zm.).

Przewodniczący SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Krystyna Bednarczyk, Maria Tyszel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 12 czerwca 2002 r. sprawy z powództwa Krystyny P.-L. przeciwko Sądowi Rejonowemu w B. o prawo do uposażenia rodzinnego, na skutek kasacji pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 17 stycznia 2001 r. [...]

z m i e n i ł zaskarżony wyrok i oddalił apelację.

U z a s a d n i e n i e

W pozwie z dnia 20 stycznia 2000 r. skierowanym przeciwko Sądowi Rejonowemu w B. Krystyna P.-L. wniosła o ustalenie i wypłatę uposażenia rodzinnego po mężu Kazimierzu L., czego uprzednio odmówił jej Prezes tego Sądu, stwierdziwszy brak jakiegokolwiek związku (czasowego lub przyczynowego) między ustaniem wykonywania przez jej męża zawodu sędziego a żądaniem ustalenia prawa do uposażenia rodzinnego po nim.

Mąż powódki był zatrudniony od dnia 1 listopada 1955 r. w okręgu Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu, zajmując kolejno stanowiska od aplikanta, asesora do sędziego Sądu Powiatowego w B. (od 16 września 1968 r.). Z tego stanowiska zrezygnował na własną prośbę i decyzją Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 kwietnia 1977 r. został z niego zwolniony. Wcześniej, w dniu 10 kwietnia 1977 r. orzeczeniem Komisji Lekarskiej do spraw Inwalidztwa i Zatrudnienia został zaliczony do II grupy inwalidztwa, w związku z czym uzyskał prawo do renty inwalidzkiej. Z prawa tego

jednak nie korzystał, albowiem od dnia 1 maja 1977 r. podjął pracę w charakterze radcy prawnego w różnych przedsiębiorstwach i wykonywał ją nieprzerwanie do dnia 31 października 1994 r., również po przejściu na emeryturę w dniu 1 sierpnia 1990 r. Zmarł w dniu 26 czerwca 1995 r. Krystyna P.-L. uzyskała prawo do renty rodzinnej z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od dnia 1 lipca 1995 r. i rentę tę pobierała do dnia 1 lipca 1997 r. Od dnia 1 lipca 1997 r. wybrała emeryturę z tytułu własnej pracy jako świadczenie korzystniejsze.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z dnia 17 stycznia 2001 r. uwzględnił apelację Krystyny P.-L. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia 20 września 2000 r. i ustalił, że powódka jest uprawniona do uposażenia rodzinnego po Kazimierzu L. od dnia 1 stycznia 1998 r. Orzekając reformatoryjnie miał przede wszystkim na względzie, że mąż powódki nabył prawo do renty inwalidzkiej będąc sędzią, zatem spełniłby - gdyby żył w dniu 1 stycznia 1998 r. - przesłanki z art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 124, poz. 782 ze zm.). Sąd drugiej instancji rozważył bowiem, że z mocy tego przepisu przepisy ustawy miały zastosowanie do sędziów i odpowiednio do prokuratorów, którzy uzyskali prawo do emerytury lub renty przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r., jeżeli prawo to nabyli zajmując stanowisko sędziego lub prokuratora. Z tej konstatacji Sąd Apelacyjny wysnuł dalszy, zasadniczy w sprawie wniosek, że zawarte w art. 6 ust. 2 wskazanej ustawy sformułowanie "wskutek śmierci sędziego pobierały rentę rodzinną" odpowiada nabyciu uprawnień do renty rodzinnej zarówno po śmierci sędziego w stanie służby, jak sędziego o którym mowa w art. 6 ust. ustawy, tj. takiego który spełniałby obecnie kryteria kwalifikujące go jako sędziego w stanie spoczynku, a który uprzednio z zawodu sędziego odszedł na emeryturę lub rentę. Argumentował, że skoro art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. nakazuje stosowanie art. 78² ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, a ten przepis przyznaje prawo do uposażenia rodzinnego członkom rodziny na wypadek śmierci sędziego lub sędziego w stanie spoczynku, to trudno przyjąć, by ustawodawca chciał pozbawić uposażenia rodzinnego członków rodzin sędziów - emerytów lub rencistów zmarłych przed wprowadzeniem stanu spoczynku i uposażenia, jeśli równocześnie prawo do uposażenia przewidział dla sędziów - emerytów (rencistów).

W kasacji od wyroku Sądu Apelacyjnego Prezes Sądu Rejonowego w B. oparł wnioszek o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego zmianę, na obydwu podstawach kasacyjnych z art. 393¹ k.p.c. Podniósł naruszenie przepisu art. 233 § 1 k.p.c., które miało wpływ na wynik sprawy, przez rażąco wadliwe, oczywiście błędne, jako nie znajdujące oparcia w dowodach, ustalenie, że zmarły mąż powódki został odwołany ze stanowiska sędziego i zakończył pracę na tym stanowisku w związku z nabyciem uprawnień rentowych. Skarżący powołał się także na naruszenie prawa materialnego - art. 78² ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych z 1985 r., przez niewłaściwe jego zastosowanie oraz art. 71¹ § 2 tej ustawy, przez przyjęcie, że jej przepisy mają zastosowanie do powódki.

Skarżący wskazał jako okoliczność uzasadniającą rozpoznanie kasacji potrzebę jednoznacznej wykładni budzących poważne wątpliwości przepisów art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw przez wyjaśnienie, czy uprawnienia grupy osób wymienionych w tym przepisie, określone w art. 78⁻² § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, dotyczą wyłącznie członków rodziny sędziego zmarłego przed dniem 1 stycznia 1998 r., który w dacie śmierci pełnił funkcję lub był sędzią w stanie spoczynku, czy także osób, do których miały zastosowanie przepisy o uposażeniu sędziów w stanie spoczynku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Do dnia 31 grudnia 1997 r. sędziowie, w zakresie uprawnień przysługujących im po zakończeniu służby, a także ich rodziny, objęci byli ogólnym systemem emerytalno-rentowym. Począwszy od dnia 1 stycznia 1998 r., w związku z konkretyzacją art. 180 ust. 3-5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483), dokonana się zasadnicza zmiana, w wyniku której sędziowie uzyskali prawo do przejścia (lub przeniesienia) w stan spoczynku. Przepisami ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 124, poz. 782), nowelizującej ustawę z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 137 ze zm. - dalej Prawo o u.s.p.), wyłączono sędziów z systemu zaopatrzenia emerytalnego pracowników i ich rodzin (por. art. 71¹ § 6 Prawa o u.s.p.) i w konsekwencji reguła intertemporalna zawarta w art. 6 tej ustawy, realizująca zasadę zachowania praw słuszenie nabytych, nakazała stosowanie przepisów art. 71¹ §

2 i 4 Prawa o u.s.p. do sędziów, którzy uzyskali prawo do emerytury lub renty przed dniem jej wejścia w życie, pod warunkiem, że prawo to nabyli zajmując stanowisko sędziego lub prokuratora.

Od dnia 1 stycznia 1998 r. zmieniła się także sytuacja rodzin sędziowskich. W razie śmierci sędziego albo sędziego w stanie spoczynku, członkom jego rodziny (spełniającym warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin), przysługuje uposażenie rodzinne (art. 78² § 1 Prawa o u.s.p.). Obejmując swoją regulacją także członków rodziny sędziego, ustawa z dnia 28 sierpnia 1997 r. w art. 6 ust. 2 stanowiła, że art. 78² Prawa o u.s.p. ma zastosowanie również do osób, które przed dniem wejścia w życie tego Prawa, wskutek śmierci sędziego, pobierały rentę rodzinną. Nie należy jednakże z tego sformułowania wyprowadzać wniosku, że uposażenie należne członkom rodziny zmarłego sędziego jest - jak renta rodzinna należna członkom rodziny zmarłego pracownika (emeryta, rencisty) - świadczeniem przysługującym z tytułu utraty żywiciela, pochodnym od świadczenia z ubezpieczenia społecznego (renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy). Uposażenie rodzinne jest oczywiście świadczeniem pochodnym, lecz od świadczenia ze stosunku pracy (uposażenia sędziego - jego wynagrodzenia za pracę). Poza odesłaniem szczegółowym do przepisów ubezpieczeniowych w zakresie warunków uprawniających członka rodziny do świadczenia i obliczenia podstawy uposażenia rodzinnego nie ma żadnych innych normatywnych przesłanek do traktowania uposażenia rodzinnego jak renty rodzinnej. Funkcjonalne podobieństwo obu tych świadczeń nie zmienia ich prawnego charakteru i nie uzasadnia przenoszenia zasad oraz rozwiązań legislacyjnych właściwych stosunkom ubezpieczenia społecznego (renta rodzinna) na stosunki zobowiązaniowe prawa pracy (uposażenie rodzinne).

Z przytoczonych przepisów wynika zasadnicza dla rozstrzygnięcia sprawy konkluzja, że prawo członków rodziny do uposażenia rodzinnego powstaje w następstwie śmierci sędziego albo sędziego w stanie spoczynku, przy czym jest jasne, że przed dniem 1 stycznia 1998 r. chodzi o śmierć sędziego pozostającego w służbie, a nie sędziego uprawnionego do emerytury lub renty. Wynika to wprost z art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r., zatem Sąd Apelacyjny, uwzględniając żądanie powódki o przyznanie uposażenia rodzinnego po mężu zmarłym przed dniem 1 stycznia 1998 r., kierując się pochodzeniem jej uprawnień z uprawnień nabytych

przez zmarłego męża na podstawie art. 71¹ § 2 Prawa o u.s.p. w związku z art. 6 ust.1 ustawy nowelizującej, naruszył przepis art. 6 ust. 2 tej ustawy.

Rozpatrując prawo do uposażenia rodzinnego w sytuacji innej niż regulowana wprost przepisem art. 78² ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r., czyli wówczas, gdy śmierć sędziego nastąpiła przed wejściem w życie ustawy, Sąd Apelacyjny nie uwzględnił, że omawiany przepis art. 6 składa się z dwóch osobnych ustępów, z których każdy jest osobnym tytułem prawa do uposażenia dla określonych w nim odrębnie podmiotów. Nie jest więc dopuszczalne wywodzenie prawa pochodnego do uposażenia rodzinnego, wynikającego z uprawnienia sędziego do stanu spoczynku, którego nie nabył umierając przed dniem 1 stycznia 1998 r. To, że sędzia - gdyby żył - nabyłby prawo do uposażenia w stanie spoczynku, nie powoduje przejścia tego jego prawa na wdowę. Może ona uzyskać tylko tyle praw ile miał jej zmarły mąż.

Dla rozstrzygnięcia sprawy nie miało więc znaczenia, czy Kazimierz L., zmarły przed dniem 1 stycznia 1998 r., uzyskałby - gdyby żył po tym dniu - prawo do uposażenia przysługującego sędziemu w stanie spoczynku. Należy jednak zauważyć, że argumentacja skarżącego, oparta na krytyce metody ustaleń stanu faktycznego, wskazująca, że zwolnienie Kazimierza L. ze stanowiska sędziego nie nastąpiło w związku z nabyciem przez niego uprawnień rentowych, znajduje potwierdzenie w zgromadzonych dowodach. Jak wynika z akt osobowych Kazimierza L. (pisma Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 22 kwietnia 1977 r. oraz jego świadectwa pracy z dnia 30 kwietnia 1977 r.), został on zwolniony ze stanowiska sędziego Sądu Rejonowego w B. z dniem 30 kwietnia 1977 r. na własną prośbę z dnia 30 marca 1977 roku. Prośba o to została przez niego złożona, a następnie uwzględniona na podstawie przepisu art. 59 § 2 lit. a ustawy z dnia 6 lutego 1928 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz.U z 1964 r. Nr 6, poz. 40 ze zm.), który stanowił, że Minister Sprawiedliwości zwalnia sędziego z zajmowanego stanowiska, jeżeli ten stanowiska się zrzeknie. Istniała wprawdzie inna, przewidziana w przepisie art. 59 § 2 lit. b, możliwość zwolnienia sędziego przez Ministra z zajmowanego stanowiska, jeżeli sędzia z powodu choroby lub ułomności został orzeczeniem komisji lekarskiej do spraw inwalidztwa i zatrudnienia uznany za trwale niezdolnego do pełnienia obowiązków sędziego, jednak ta nie została przez Kazimierza L. wykorzystana. Odszedł na własną prośbę złożoną jeszcze przed nabyciem prawa do renty decyzją z dnia 5 lipca 1977 r.

Zważywszy zatem, że przesłankę nabycia prawa do uposażenia rodzinnego po dniu 1 stycznia 1998 r. z tytułu zdarzeń sprzed tej daty stanowić może tylko śmierć sędziego, Sąd Najwyższy stwierdził, że po śmierci sędziego, który przed dniem 1 stycznia 1998 r. zrzekł się swego stanowiska (art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r.), uposażenie rodzinne nie przysługuje.

Mając to na względzie orzekł jak w sentencji (art. 393⁻¹⁵ k.p.c.).

=====